

**O'QITUVCHILARNING ELEKTRON TA'LIM MHITIDA KASBIY
KOMPETENSIYASI: MAZMUNI VA QO'LLANISH SOHALARI**

Mamajonov Qosimjon Maripjon o'g'li
*Jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini
qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti
Farg'ona filiali o'qituvchisi*

Anotatsiya. *Maqolada "elektron ta'lim" tushunchasi yoritilgan bo'lib elektron ta'lim vositalari va texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklarini taklif qiladi va tushuntiradi. Bundan tashqari o'qituvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi kasbiy kompetensiyasining mazmunini ko'rsatadi. Maqolada pedagogik ta'lim tizimi sharoitida elektron ta'lim muhitida samarali ishlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish va yangilash muammolari va yo'llari ham ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Elektron ta'lim; kasbiy kompetensiya; interaktiv ta'lim vositalari; multimedia; baholash fond vositalari; elektron test, refleks.*

Zamonaviy ta'limning o'ziga xos xususiyati ta'lim mazmunining o'zgaruvchanligi va o'qitish texnologiyasidir. Shunday qilib, bugungi kunda elektron ta'lim muhiti vositalari va texnologiyalari keng tarqalib bormoqda. Bugungi kunda darslarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanmasdan tasavvur etib bo'lmaydi. Ta'lim jarayonini taqdimotlar, animatsiyalar, multimedia (video va audio) bilan birga olib borish, jarayonlar va hodisalarning natijalarini simulyatsiya qilish va modellash, elektron multimedia darsliklari va ma'lumotnomalar, lug'atlardan foydalanish, masofaviy ta'lim tizimida ishlash odatiy holga aylanmoqda. va hatto zamonaviy ta'lim tizimi tomonidan talab qilinadi.

Elektron ta'lim muhiti o'quv jarayonini tashkil etish usullari va shakllari doirasini sezilarli darajada kengaytiradi.

Elektron ta'limning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- ta'limning mavjudligi: geografik masofa, birorta ta'lim muassasasida ta'lim olish imkoniyati kabi to'siqlarning yo'qligi;
- ish jarayonida ajralmagan holda ta'lim olish imkoniyati;
- jismoniy imkoniyati cheklanaganlar odamlar uchun ta'lim olish imkoniyati
- individual ta'lim sur'atini tanlash, individual ta'lim sxemasini tuzish, o'qituvchining individual maslahatlarini olish imkoniyatlari;
- konferensiyalar, mavzuli vebinarlar, guruh muhokamalari, guruh loyihalarini tashkil etish va ularda qatnashish imkoniyatlari;
- tashkil etish va o'qish imkoniyatlari yetakchi mutaxassislarning mahorat darslari;
- ommaviy ravishda o'qish imkoniyatlari mavjud korporativ treningni tashkil etish va o'tkazish imkoniyatlari va boshqalar

Ushbu maqolada muallif oliy pedagogik ta'lim muassasalarida ishlaydigan elektron ta'lim muhitida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalari mazmunini batafsil bayon etishga alohida e'tibor qaratgan, uning o'ziga xos xususiyati shoshilinch va qiyin vazifalarni amalga oshirishda

maktabgacha, maktab, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalarini kadrlar bilan ta'minlash vazifasi.

Ko'rinib turibdiki, elektron ta'lim vositalarining xilma-xilligiga qaramay, ulardan ta'lim jarayonida foydalanishdan maksimal samaraga faqat o'qituvchilarning kasbiy mahorati bilan erishish mumkin. O'qituvchi-professional quyidagilar bilan shug'ullanishi kerak:

- o'quv jarayonini tashkil etish va o'tkazish uchun zarur bo'lgan elektron ta'lim muhitida ishlash kompetensiyalari tizimi;
- o'z predmeti bo'yicha kompetensiyalar tizimi;
- talabalarga, bo'lajak o'qituvchilarga, kasbiy faoliyatda elektron ta'lim texnologiyalaridan foydalanishga o'rgatish uchun zarur bo'lgan kompetensiyalar tizimi.

Shuni ta'kidlash kerakki, elektron ta'lim muhitida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining aniq ta'rifi mavjud emas. Terminologiya AKT-kompetentligi tushunchasiga qisqartirilgan, tuzilmasi va uni shakllantirish bo'yicha yo'riqnomalar turli mutaxassislar tomonidan "O'qituvchilarning AKT-kompetentligining tuzilishi" kabi ishlarda ishlab chiqilgan. YUNESKO tavsiyasi", "O'qituvchining kasbiy standarti" va boshqalar.

YUNESKO AKT kompetensiyasi kontseptsiyasini «AKTga boy ta'lim muhitida ishni o'zlashtirgan o'qituvchilar malakasini oshirishning tegishli bosqichlari bilan bog'liq bo'lgan maktabni axborotlashtirishga uchta yondashuvga asoslangan» deb hisoblaydi.

Birinchi yondashuv - «AKTni qo'llash» - o'qituvchilarning o'quv jarayoni samaradorligini oshirish uchun talabalarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashda yordam berish qobiliyatini anglatadi.

Ikkinchisi - "Bilimlarni o'zlashtirish" - talabalarga qattiq o'zlashtirgan fanlarni o'rganishga yordam berish, olingan bilimlarni real dunyoda yuzaga keladigan murakkab muammolarni hal qilish uchun qo'llash qobiliyatini talab qiladi.

Uchinchisi - "Bilimlar ishlab chiqarish" - o'qituvchilardan o'quvchilarga "jamiyatning uyg'un rivojlanishi va gullab-yashnashi uchun zarur bo'lgan yangi bilimlarni ishlab chiqarishga" yordam berish qobiliyatini talab qiladi.

Ushbu yondashuvlarning har biri oltita moduldan iborat

Ko'rinib turibdiki, adabiyot o'rganish, uslubiy tavsiyalar, o'quv materiallarini ishlab chiqish kabi ish shakllari an'anaviy va odat tusiga kirgan. Boshqalari (multimedia dizayni, masofaviy texnologiyalarni qo'llash) o'qituvchidan mutlaqo yangi bilimlarni, innovatsion yondashuvlarni talab qiladi, "kasbiy kompetensiya" tushunchasini sezilarli darajada kengaytiradi va murakkablashtiradi.

Elektron ta'lim mas'ul bo'lgan barcha omillarga ta'sir qiladi. Chet el davlati olimlarining fikriga ko'ra ta'lim sifati, bu omillar: ta'lim tushunchasi, ta'lim mazmunini tashkil etish va tuzilishi, ta'limning usullari va tashkiliy shakllari, axborot-ta'lim muhitini tashkil etish, o'quv muhiti, texnologiya vositalaridan foydalanish, o'qituvchining kasbiy mahorati. Shuning uchun elektron muhitda samarali ishlash uchun o'qituvchining kompetensiyalarini ko'p bosqichli shakllantirishning tizimli yondashuvini ishlab chiqish zarur.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanishga asoslangan elektron ta'limni joriy etish hisobiga uzluksiz pedagogik ta'lim sifatini oshirish muammosini o'rganish quyidagilar o'rtasida bir qator qarama-qarshiliklarni aniqladi:

□ elektron ta’lim sohasida yuqori malakali va kompetensiyalarga ega bo‘lgan pedagog kadrlarga bo‘lgan ehtiyoj hamda ushbu kompetensiyalarni shakllantirish va doimiy qo‘llab-quvvatlashning samarali modeli mavjud emasligi;

□ elektron ta’lim vositalari va texnologiyalarining xilma-xilligi hamda ularni amalga oshirishning samarali texnologiyasi va ta’limning an’anaviy shakllari bilan integratsiyalashuvining yo‘qligi;

□ ta’limda innovatsion yondashuvni (elektron ta’lim vositalari va texnologiyalarini) tatbiq etishga urinish va ushbu vositalar va texnologiyalardan samarali foydalanish imkonini beruvchi potentsial va tegishli vakolatlarning real holati to‘g‘risida yetarlicha aniq tasavvur yo‘qligi.

O‘qituvchilarning kompyuter savodxonligining pastligi elektron ta’lim imkoniyatlaridan to‘liq foydalanishga yoki uni an’anaviy ta’lim shakllariga integratsiya qilishga imkon bermaydi. Elektron ta’lim texnologiyalari har doim ham o‘quv jarayonida mo‘ljallangan tarzda qo‘llanilmaydi - texnologiyalar uchun texnologiyalar, lekin pedagogik muammolarni hal qilmaydi.

Ta’lim maqsadlariga moslashtirilgan elektron ta’lim bo‘yicha adabiyotlarning yetarli emasligi, elektron ta’lim sohasida o‘qituvchilar uchun moslashtirilgan ko‘p bosqichli o‘quv dasturlari va o‘qituvchilarning AKT - kompetensiyalari darajasi to‘g‘risida tegishli ma’lumotlar paydo bo‘lishi haqida gapirishga imkon beradi.

Bizning fikrimizcha, uzluksiz pedagogik ta’limda elektron ta’limni joriy etish haqidagi asosiy tushunchalar quyidagilardan iborat:

1. O‘qituvchilarning bilim olishi va ularning AKT bo‘yicha kasbiy kompetensiyalarini oshirish o‘qitishning butun davri davomida, yoshi, ta’lim malakasi va o‘qitiladigan fanidan qat’i nazar, shaxs ehtiyojlari va zamonaviy ta’limga qo‘yiladigan talablardan kelib chiqqan holda amalga oshirilishi kerak.

2. Elektron ta’lim sohasida uzluksiz pedagogik ta’limni tizimli tashkil etish - bu talabalardan (bakalavrlar, magistrilar) boshlab, umumta’lim maktablari va pedagogik institutlar o‘qituvchilarini doimiy tayyorlashgacha bo‘lgan bosqichli, ko‘p bosqichli o‘qitishni amalga oshirishdir.

Pedagoglar malakasi ta’limi butun mamlakatning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. AKT sohasida yuz bergan inqilobiy o‘zgarishlar inson resurslarining yuqori intellektual darajasiga asoslanishi kerak.

“Ta’lim” milliy loyihasi doirasida mamlakatimizdagi deyarli barcha ta’lim muassasalari zamonaviy kompyuter texnikasi, proyeksiya uskunalari bilan ta’minlangan, internet tarmog‘iga ulangan. Shu munosabat bilan 100 o‘quvchiga to‘g‘ri keladigan kompyuterlar soni ta’limni axborotlashtirish darajasini belgilamaydi. Jahon ta’lim muhitini kompyuterlashtirish, ochiq ta’lim resurslarining (OER) paydo bo‘lishi, raqamli kutubxonalar va ochiq o‘quv platformalarining paydo bo‘lishi pedagogik ta’lim tizimi oldida yangi vazifalarni qo‘yadi.

Uzluksiz ta’limning asosiy tamoyili rasmiy va norasmiy ta’limga asoslangan. Ushbu tamoyillarni amalga oshirish uchun zamonaviy o‘qituvchi ta’limda AKTdan samarali foydalanish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni doimiy ravishda rivojlantirish va takomillashtirish maqsadida elektron ta’lim vositalari va texnologiyalari bilan qanday ishlashni bilishi kerak.

An'anaviy pedagogik ta'lim tizimi, asosan, nazariy bilim va amaliy tajribani o'tkazishga qaratilgan bo'lib, o'qituvchilarni zamonaviy pedagogik ta'lim talablariga to'liq javob bermaydi:

Zamonaviy dunyoda talablar o'qituvchining kasbi doimiy ravishda o'zgarib turadi.

1. Zamonaviy o'qituvchining ish joyi tobora raqamli muhitga aylanib bormoqda.

2. Zamonaviy talabalar o'qituvchining kasbiy mahorati va o'zlashtirilgan bilim darajasiga (valyuta va amaliy ahamiyat) katta talablar qo'yadilar.

3. Bilimning yangi sohalari va bilimga juda xilma-xil talablar paydo bo'ladi.

4. Ta'lim dasturlari o'zgarmoqda

AKT sohasida uzluksiz o'rganish va kompetentsiyalarni rivojlantirish jarayoni tegishli o'quv dasturlari, o'qitishni bosqichma-bosqich o'tkazish imkonini beruvchi dasturlarning uzluksizligi, ushbu dasturlarni amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlar bilan ta'minlanishi kerak.

XULOSA

Zamonaviy uzluksiz pedagogik ta'lim tizimida o'qituvchilar malakasini oshirish sifatini tizimli axborotlashtirishsiz amalga oshirish mumkin emas, jumladan:

□ o'quv jarayonida AKTdan foydalanish;

□ elektron ta'limni tashkil etish va distant texnologiyalardan foydalanish uchun sharoit yaratish;

□ AKTni rivojlantirishning ko'p bosqichli vazifalariga talluqli ta'lim mazmuni, o'qitish usullari va vositalarini tanlashni takomillashtirish – o'quvchilar kompetensiyalari: talabalar – bo'lajak o'qituvchilar, o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari va institut professor-o'qituvchilari.

• o'quv jarayoniga rus o'qituvchilarini tayyorlashning eng yaxshi an'analarini inkor etmasdan innovatsion texnologiyalarni joriy etish;

□ elektron kurslar, elektron multimedia darsliklari va elektron o'quv qo'llanmalari standartlarini ishlab chiqish.

Shu munosabat bilan o'qituvchining AKT kompetensiyasining kasbiy rivojlanishining optimal traektoriyasini shakllantirish, uni butun faoliyati davomida bosqichma-bosqich jarayon sifatida tushunish va buning uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish zarur.

Elektron ta'lim muhitida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining ishlab chiqilgan tarkibi "O'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari", "Ta'limda axborot texnologiyalari" ma'ruzalari va talabalar, shuningdek, o'quv fanlari o'qituvchilari uchun amaliy mashg'ulotlar kurslarida amalga oshiriladi. o'rta maktablarda malaka oshirish kurslari.

ADABIYOTLAR:

1. Blinova V., Skvortsova T., Ivanova I., Surkova N. Enhancement Testing Process in LMS MOODLE. International Journal of Advanced Studies (iJAS) 2014. Vol. 4, Issue 1, pp. 39-43

2. Krasnyansky M. N., Molotkova N. V., Dvoretzky D. S., Dvoretzskaya E. V. Fostering Research and Innovation Activities in Tambov State Technical University. International Journal of Advanced Studies (iJAS) 2013. Vol. 3, Issue 3, pp. 31-35

3. Ostroukh A. V., Ismoilov M. I. Using Grid Architecture for Developing e-Learning System of Training Personnel Industrial Enterprises. *International Journal of Advanced Studies (IJAS)* 2014. Vol. 4, Issue 3, pp. 3-8
4. Reznik S.D. *University Lecturer: Technology and Organization of Activities /S.D. Resnick, O.A. Vdovin. - M.: INFRAM, 2010. - 389 p.*
5. Stetsenko I., Sereda D., Yashchuk E. The Use of Informational Communicative Technologies in the Process of Teaching (On the Example of Elaboration of E-Manual "History of Pedagogics and Education"). *Modern Social Study Success*, № 9 2012, p. 83-87.
6. Teacher Professional Standards [Electronic Resource]: <http://xn--80abucjibhv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/3071>
7. The Structure of the ICT Competence of teachers. UNESCO Recommendation [electronic resource]: <http://edu.vspu.ru/doc/groups/228/739/IKT-kompetent-nost-struktura-po-YUNESKO.pdf>
8. Zankova E., Yashchuk E. Informative Culture Formation of a Modern Teacher in Higher School. *Vestnik of Taganrog State Teacher Training Institute. The Humanities*. №1 2012, p. 24-28.
9. Federal Law from 29.12.2012 № 273-FL "About Education in the Russian Federation" Moscow, 2014. 160 p.
12. Artikova, S. M. (2021). ABOUT MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH. *Theoretical & Applied Science*, (4), 414-417.
13. Shaxnoza, A. (2022). PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH RUSSIAN. *Journal of Modern Educational Achievements*, 1, 33-38.
14. Артикова, Ш. М. (2023). Специфика Функционирования Плеоназмов В Русском И Английском Языках. *Miasto Przyszłości*, 33, 250-254.
15. Artikova, S. (2022). PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF APPEAL IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH INTERNATIONAL LANGUAGES. *Conferencea*, 144-145.
16. Artikova, S. M. (2020). About the importance of teaching foreign languages in the republic of Uzbekistan. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 5(85), 79-83.
17. Artikova, S. M. (2020). О НЕОБХОДИМОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. *Theoretical & Applied Science*, (5), 79-83.
18. Артикова, Ш. М., & Муминова, М. А. (2011). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ. *УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА*, 55.
19. Artikova, S. (2022). PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF APPEAL IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH RUSSIAN. *Conferencea*, 142-143.
20. Artikova, S. (2022). FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 3, 60-63.

21. Artikova, S. (2022). PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH DIFFERENCE INTERNATION LANGUAGES. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 3, 55-59.